

УДК

Л. І. Біловус, доктор історичних наук, професор

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Н. М. Яблонська, кандидат філологічних наук, викладач

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ТЕНДЕНЦІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІБЛІОТЕКИ

Цивілізація та культура створюють основу простору універсуму. Впродовж історичного розвитку суспільства культурний виднокіл світу постійно розширюється, відбувається трансформація соціокультурного простору, що приводить у тій чи іншій мірі до інновацій у культурі. З часу свого виникнення і до сьогодні бібліотека як соціальний інститут пройшла найважливіший шлях еволюції, пов'язаний із соціокультурною трансформацією.

Історія розвитку бібліотек розуміється як історія доступності її фондів користувачам, або шлях книги до читача. Разом з тим важливо розглядати в історичному аспекті становлення бібліотеки як установи, що має певну матеріальну основу для організації її діяльності.

Варто зазначити, що специфіка діяльності бібліотеки як установи, що виконує соціальні функції, визначається тією роллю, яку бібліотека починає відігравати як структура, адже разом із розвитком суспільства вона стає все більш затребуваною.

Поява перших бібліотек зумовлена зібранням різноманітних державних, господарських та інших документів, у той період, коли шумерська культура досягла тієї стадії розвитку, на якій людина почала відчувати потребу в самопізнанні, у відчутті свого зв'язку з Землею. Людина античного світу входить у принципово іншу стадію розвитку. Це відбувається завдяки мисленню, у результаті зароджуються форми власних думок чи логічних зв'язків. У цей час у Стародавній Греції зароджується саме слово «бібліотека». Із розвитком цивілізації розвивається й бібліотека як соціальний інститут. Найвагоміші зрушення та інновації в організації й існуванні книгозбірень припадають на індустріальний, а згодом і на технологічний прогрес людства. Кожен новий етап соціального розвитку починається саме зі змін технологічної бази, засобів виробництва, тому що будь-які технологічні зміни, які були

покликані задовольняти потреби суспільства, що виникають, призводили до корінних змін в економіці, культурі і як наслідок в суспільстві.

Процес зміни соціальної структури суспільства, що розпочався в середині ХХ ст. у різних країнах світу був викликаний зміною індустріальних засобів виробництва, новими технологіями, а також збільшенням ролі знань. Спроба осмислення феномену нової суспільної структури призвела до різноманіття полеміки серед вчених.

Так, для позначення цього суспільства соціологи, політологи, економісти використовували різні терміни. Дж. Гелбрейт називає його новим індустріальним суспільством, Ж.-Ф. Ліотар – постмодерн, З. Бжезінський – технотронна цивілізація, Е. Тоффлер – третя хвиля або суперіндустріальне суспільство, П. Дракер – суспільство знання, К. Кларк – суспільство інформації та послуг. Згодом у науці закріпився термін – «інформаційне суспільство». Вперше його вжив американський економіст Ф. Махлуп у роботі «Виробництво та розповсюдження знань у США».

Важливим фактором розвитку інформаційного суспільства став розвиток інформаційних мереж. Це дозволило створити канали передачі даних, що базуються на телекомунікаційних технологіях. Саме з використанням інформаційних мереж почалося масове поширення інформації в межах невеликих організацій, регіонів, країни та цілих континентів, що стало важливим напрямком у процесі формування інформаційного суспільства. На сучасному етапі використання високотехнологічних телекомунікаційних технологій дозволяє вільно виробляти, зберігати, перетворювати, передавати інформацію у найкоротші терміни будь-які відстані. В умовах інформаційного суспільства традиційні бібліотеки зазнають серйозної трансформації, що передбачає інше розуміння сутності бібліотечної установи як культурного центру.

Розглядаючи характерні особливості інформаційного суспільства, варто зазначити, що останнім часом спостерігається всеосяжне проникнення мережі Інтернет у всі сфери людської життя. Прискорення темпів соціального розвитку робить життя людини комфортнішим та якіснішим з одного боку, але змінюючи сприйняття реальності та породжуючи нові сучасні проблеми з іншого боку.

Особливістю соціокультурного простору інформаційного суспільства, навіть його початкової фази, є стан інформаційного вибуху,

коли обсяг інформації навіть у вузькій професійній сфері діяльності перевищує можливість людини її сприймати та аналізувати в повному обсязі. Новий тип культури передбачає необхідність класифікації, уніфікації інформації з метою найбільшої компресії та підвищення ефективності при передачі її від людини до людини. Рівень розвитку інформаційного суспільства визначається не тільки рівнем становлення технічної сфери, а й рівнем інформаційної культури його членів.

Якщо два минулі сторіччя характеризуються стрімким розвитком промисловості, то XXI століття – це час розквіту інформаційних технологій та цифровізації. Цифрова трансформація є елементом ефективного світового розвитку: вона охоплює економіку, сільське господарство, промисловість, освіту, охорону здоров'я, бізнес, науку, соціальну та культурну сферу, звичайне життя громадян. Тому сьогодні це явище виступає провідним трендом розвитку країн і головним чинником їх безперервного та поступального розвитку.

Цифровізація – це впровадження цифрових технологій у різні сфери життя: промисловість, економіку, освіту, культуру, обслуговування тощо. Це явище викликане стрімким розвитком інформаційних технологій, мікроелектроніки та комунікацій у більшості країн світу. Водночас цифрова трансформація – це глобальний процес, який з кожним днем все більше підпорядковує планету, і навіть простір її межами. Основа процесу цифровізації в сучасних реаліях – це інтернет.

Цифрова трансформація має величезний вплив на сферу культури та інтелектуальне життя суспільства загалом. Так, величезним кроком у поширенні знань стала організація електронних бібліотек, а за допомогою інструментарію віртуальних музеїв сотні мільйонів користувачів інтернету отримали можливість ознайомлення зі скарбами найбільших музейних зібрань світу. Використання технологій «доповненої реальності» дозволяє досягти художньо-творчих та освітніх цілей. У цьому аспекті ресурси електронних бібліотек та віртуальні музеї також виступають формами такої популяризації, сприяючи ширшій інтеграції культурної спадщини у соціальну практику. Таким чином, фактори, пов'язані з цифровізацією, її соціальними та технологічними можливостями, мають великий вплив на сучасну культуру, поширення її цінностей та весь процес її розвитку.

Досягнення цифрової трансформації справді великі, і сутність її полягає у докорінній перебудові всіх сфер суспільного життя у бік оптимізації, прискорення, алгоритмізації, стандартизації та уніфікації керованих процесів у цих сферах, нівелювання «ручного управління», зниження ролі «людського фактора» та пов'язаних з ним помилок шляхом використання технологій, що постійно вдосконалюються, мережевої взаємодії та пристроїв, що відповідають за акумулювання, обробку, передачу та зберігання інформації. При цьому не оброблювані дані, ні оцифровані об'єкти, ні самі люди, які беруть участь у мережевій взаємодії, не втрачають своєї унікальності – уніфікуються лише процеси, формати та програмні методи.

Роль та місце бібліотек у цифровій культурі теж змінюється. Важливо констатувати той факт, що бібліотека нового типу виконує найважливішу функцію – зберігає світову спадщину, яка в умовах нового цифрового суспільства активно перетворюється на цифрову форму. Сьогодні в умовах цифрової трансформації України спостерігаємо згуртування діяльності бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури.

В результаті трансформації функцій бібліотек спостерігається зміна підходів до організації діяльності книгозбірень. На перший план її діяльності в сучасних умовах розвитку соціуму, виходить культурно-формуюча функція бібліотеки, або культурно-просвітницька. Ця функція полягає в тому, що, будучи одним із інститутів культури суспільства, бібліотека покликана брати участь у пропаганді та поширенні в житті суспільства високих культурних цінностей, виховувати людей на зразках загальносвітової культури, сприяти всебічному розвитку людини. Її елементи є у багатьох бібліотечних програмах, проектах, практиках.

Отож, можемо говорити про те, що тенденції соціокультурної трансформації бібліотеки створили бібліотеку нового типу, що володіє універсальністю в умовах загальних закономірностей розвитку культури. Її різнобічність впливає на процес інкультурації людини в регіональному культурному середовищі в умовах цифрової культури, на залучення її до рідної культури, дає можливість засвоєння культурних та поведінкових норм, наповнює культурним змістом перебування людини в бібліотеці через можливість участі у нових культурних практиках, задоволення освітніх, наукових та масових інформаційних потреб та читацьких

інтересів за умов цифрової культури. Роль бібліотеки нового типу в збереженні та формуванні у нових поколінь історичної та соціальної пам'яті є всеосяжною та унікальною, оскільки консолідує у своєму фонді національний електронний ресурс.

Список використаних джерел

1. Бородай І. Сучасні світові тенденції інформаційно-бібліотечного забезпечення як чинник розвитку соціокультурної сфери. Історія, археологія, інформаційна, бібліотечна та архівна справа: актуальні проблеми науки та освіти : І Міжнар. наук. конф., 13 трав. 2020 р., м. Кропивницький : тези доп. Кропивницький : ЦНТУ, 2020. С. 100–105.
2. Бутко Л. В., Василенко Д. П., Саранча В. І. Соціокультурна діяльність бібліотеки в умовах її цифровізації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 19–26
3. Цифровізація бібліотек : Проект Мінцифри та FAVBET від 21 травня 2021 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/proekt-mincifri-ta-favbet-cifrovizaciya-bibliotek-stav-najkrashchoyu-praktikoyu-vzayemodiyi-biznesu-z-derzhavoyu>